

Fouten maken

P.A.G. van Bergeijk

*De auteur is raadsadviseur bij de NMa.
p.a.g.vanbergeijk@nmanet.nl*

Soms moet je iets fout doen om het goed te kunnen doen. In mijn werk ben ik bijvoorbeeld bijzonder huiverig voor de fouten van de eerste soort (een *false positive*). Fouten van de tweede soort waarbij een overtreding niet wordt opgemerkt of ten onrechte niet wordt bewezen,

vermijd ik natuurlijk ook liever, maar ik slaap er geen nacht minder om. Dat zou bij een valse veroordeling wel het geval zijn. Daarom selecteer en gebruik ik methoden vaak op zo'n manier dat ze fouten van de eerste soort minimaliseren, ook al betekent dit dat het antwoord nooit correct kan zijn. Ik schat de winstgevendheid van een onderneming bijvoorbeeld te laag in en een normrendement te hoog als ik me een oordeel vorm over mogelijk excessieve prijzen. Passeert een casus deze test, dan is de kans op een fout van de eerste soort veel kleiner. Doe je het omgekeerde, dan vermindert juist de kans op fouten van de tweede soort. Kortom, fouten maken vind ik helemaal niet erg als ik van tevoren weet waar ik ze maak en waarom.

Mijn allergie voor een false positive had ik al voor het drama van de Schiedammer parkmoord, waarin de veroordeelde onschuldig was. De rechtsgang en de tunnelvisie in deze casus hebben me extra aan het denken gezet. Immers, niet alleen juristen en forensische experts, ook economische deskundigen zijn kwetsbaar voor het Grote Gelijk dat op ondeugdelijke of onvolledige feiten is gebaseerd (zie Snoep, 2005; Schinkel & Tuinstra, 2005). Er is maar één echt tegengif tegen deze beroepsziekte en dat is het ongecompromitteerde (zelf)onderzoek van meet-, reken- en denkfouten. De ervaring leert dat het helpt indien je daarbij niet-betrokkenen vraagt om ongezouten commentaar te geven.

Bij ieder onderzoek is het belangrijk voortdurend op je hoede te zijn voor dergelijke fouten, vooral als het onderzoek aanleiding geeft tot negatieve consequenties (zoals bij juridische procedures) of aanleiding geeft tot ander beleid. Daarom is nadenken over fouten van de eerste en de tweede soort niet alleen bij het markttoezicht belangrijk. Bij markttoezicht is de cruciale vraag of er (al of nog steeds) voldoende bewijs is om bepaalde maatregelen te rechtvaardigen. Bij het beleid is het niet veel anders. Wie te vroeg roept dat er een probleem is of te laat ontdekt dat het probleem er toch niet is, merkt dat een ingezet beleidstraject net een olietanker is: je kunt nauwelijks stoppen en zelfs bijsturen gaat moeizaam en traag.

Economen die geen fouten van de eerste soort willen maken, hebben het niet altijd gemakkelijk. Een voorbeeld is het CPB, dat de effecten van marktwerking niet wilde opnemen in haar macro-economische berekeningen. Daarover ben ik sinds 1994, toen ik er met Haffner voor het eerst over schreef, steeds

kritisch geweest. De fout die het CPB niet wil maken is het 'veroordelen' van gebrekkige marktwerking. Liever neemt het CPB het risico een fout van de tweede soort te maken door de economische gevolgen voor prijzen en productie als het ware op nul te stellen. Deze keuze heeft politieke consequenties. Immers, als het CPB geen cijfer verbindt aan een beleidsprobleem, dan wordt het bestaan van dat probleem onder de Haagsche stolp vaak ontkend.

Onlangs verscheen een studie waarin onder andere de wetenschappelijke evidentie rond de effecten van marktwerking nog eens op een rijtje wordt gezet. Het uitgangspunt hiervan was om marktwerking mogelijk op experimentele basis een plaats te gaan geven in macromodellen (Canton et al., 2005). Ik ben door die studie aan het denken gezet en van mening veranderd. Zelf was ik in het begin van de jaren negentig op grond van mijn eigen onderzoek overtuigd geraakt van de nadelige effecten van gebrekkige marktwerking. Bij ieder empirisch onderzoek dat ik deed, werd mijn hypothese telkens weer bevestigd. Hoogst wetenschappelijk, maar met de distantie van een decade is dat toch ook een vorm van tunnelvisie. Zelfs bij de huidige stand van de wetenschappelijke kennis kan men nog niet stellen dat het pleit is beslecht voor theorieën die een verband leggen tussen productiviteit en concurrentie. Een economische autoriteit als het CPB doet er goed aan geen fouten van de eerste soort te willen maken door de opbrengsten van nieuw beleid in te boeken als de economische evidentie nog niet in voldoende mate voorhanden is. Zalm heeft dat destijds als CPB-directeur goed gezien.

Zo kom ik weer terug bij het begin van deze column: wie zich bewust is van beoordelingsfouten, kan kiezen voor de methode die naar verwachting de minst ernstige fouten oplevert. Dat geeft nooit het juiste, exacte antwoord. Je doet het fout en toch goed.

Peter van Bergeijk

Literatuur

- Canton, E., B. Minne, A. Nieuwenhuis, B. Smid & M. van der Steeg (2005) *Human capital, R&D, and competition in macroeconomic analysis*. CPB document 91, Den Haag: CPB.
- Haffner, R.C.G. & P.A.G. van Bergeijk (1994) The economic consequences of Dutch politics. *De Economist*, 497-505.
- Schinkel, M.P. & J. Tuinstra, Imperfect Competition Law Enforcement. Nog te verschijnen in *International Journal of Industrial Organization*.
- Snoep, M. (2005) *NMa'ers zijn net mensen - over groupthink en de rol van het Economisch Bureau als advocaat van de duivel*. Voordracht Economisch Seminar, 9 juni, Den Haag: NMa.